

VASY GÉZA

Az értelmezések buktatói

Jegyzetek egy különös interjú margójára

Részletes interjút adott a Magyar Idők című napilapnak 2018. augusztus 21-én Beke Albert, a provokatív kijelentéseiről ismert irodalomtörténész. Többek között elmondta, hogy jelenleg *A behódolt walesi bárdok kora* című munkáján dolgozik, amelyben az 1945 és 1990 közötti magyar irodalom történetét kívánja feldolgozni, különös tekintettel arra a kérdésre, hogyan működtek együtt az akkori írók a kommunista hatalommal. Már ezen a ponton is érdemes vitába szállni Bekével. 1945-ben demokratikus átalakulás kezdődött hazánkban, például földosztással, a romba dőlő ország újjáépítésével, s 1948-ig még totális diktatúra nélkül. Azt a három évet ne ajándékozzuk oda Sztálinnak! A hódoltságnak pedig sokféle formája és módja lehetett a török időkben, majd a Rákosi-, később a Kádár-korban is.

Azt viszont a XXI. században már aligha kell kutatni, hogy mi maradt meg a vitatott évtizedek irodalmából. Mert ma is érték a *Nem volt elég, az Egy mondat a zsarnokságról*, a *Hunyadi keze* vagy a *Koszorú*. Tudatosan hivatkozom most csak az Illyés-versekre. Mert az interjú megszólaltatottja a legkövetkezetesebb elutasítással Illyés életművét emlegeti.

Beke Albert korábban is hangot adott már Illyéssel kapcsolatos averzióinak, s állítja: 11 éve készen van egy róla szóló majd ezeroldalas munkája. De „nem adták ki, mert őt nemzeti szentnek tekintik” – állítja. Furcsa kijelentés ez, hiszen az irodalomtörténésznek több, Illyés ellen írt hosszabb tanulmánya is megjelent az ezredfordulót követően, és manapság bármire lehetne kiadót találni. Illyés pedig egyáltalán nem bírálhatatlan. A posztmodern legnevesebb képviselői már a kilencvenes években megírták, hogy Illyés költői életműve megszólíthatatlan az újabb olvasók számára.

Tehetségét is vitatja, de elsősorban politikai okokból ítéli el Beke Albert a költőt, hitelességét vonja kétségbe, hazugnak nevezi. Alaptétele az, hogy Illyés „valóban kommunista volt, hiszen formálisan is tagja volt a francia kommunista pártnak, és halála napjáig benne maradt.” Ez igazolhatatlan, sőt nevetséges állítás. A család is cáfolja. 1926-ban nem térhetett

volna haza Illyés Magyarországra, ha valóban kommunista párttag lett volna. 1945 után pedig indokolatlan lett volna e tagság elhallgatása (miközben az tudható volt, hogy a költő a húszas évek első felében idehaza és Párizsban is kapcsolatba került a munkásmozgalom különböző áramlataival).

Van más régi bűne is Illyésnek Beke Albert szerint: „különösen visszatetsző, hogy a *Puszták népében* hazánkat elmaradott feudális államnak mutatta be, és külföldön rengeteget ártott ezzel Magyarországnak.” Illyés műve nem az ország egészét, hanem a nagybirtokrendszert mutatta be feudális maradványként 1935-ben. Ezt a könyvet csak a megjelenését követő időszakban – Babits Mihálytól kezdve Németh Lászlóig – közel negyvenen elemezték, lényegében egyöntetű elismeréssel. Mai napig axiómaszerűen elfogadott szakmai megállapítás, hogy az alkotónak ez az egyik legfontosabb műve. A történeti igazságot írta meg benne szépirodalmi igénnyel, indulatoktól mentesen. Kérdés: vajon kinek ártott ezzel?

A nyilatkozó a következő mondattal ragadtatta el a végletekig önmagát: „az *Egy mondat a zsarnokságról* szerintem hazug vers, mert nem mindenki »szem a láncban«, például azok, akiket felakasztottak, ők nem voltak láncszemek. De emberileg is hazug, mert 1952-ben írta...”

A vers egyébként 1950-ben íródott, de nem ez a lényeg most. Az a kérdés, hogyan válhat valaki egy mű befogadására ilyen mértékben képtelenné? Vannak nagyon nehezen megérthető, befogadható költemények, de ez a mű a megjelenése órájában, 1956-ban, közérthetőnek, egyúttal átütő erejűnek bizonyult. Beke Albertnek jobb lett volna hallgatnia a nagyotmondás mámorában.

Az irodalomtörténész olvashatott egyet s mást arról, hogy hosszú élete során Illyés mennyi mindent tett a magyar irodalomért, a magyarságért. Korábban csak hiábavalónak tartotta Illyés életművét. Most már hazugnak is nevezi.

Én csupán arra emlékeztetném az utókor könnyen ítélkező képviselőit, köztük Beke Albertet, hogy zaklatott történelmi időszakokban többféle magatartás-válasz egyaránt helyes lehet. Bartók Bélának 1940-ben világgá kellett mennie Hitlerék elől. Kodály Zoltánnak itthon kellett (lehetett) maradnia. Márai 1948-ban elhagyta az országot, Illyés maradt. Mindegyik magatartásmintára szüksége volt a magyarságnak és az emberiségnek.